

og som er gaaet tabt, men derimod en oversættelse fra fransk til græsk foretaget o. 1388 og delvis forvansket. Sigtet har været at give de i Grækenland assimilerede franskmænd i det 14. aarhundrede mulighed for paa græsk at læse om deres franske forfædres unægteligt fremragende militære og koloniale bedrifter i forbindelse med opdelingen af det byzantinske kejserrige efter 1204. De modige, dydige og uovervindelige franskmænd kontrasteres med de kujonagtige, svigagtige og kraftesløse grækere – et velkendt tema. Selv om sigtet saaledes er hortativt, er forfatterens baggrund dog haabløs pessimistisk, eftersom man i slutningen af 1300 tallet maatte imødesee med temmelig stor sikkerhed fyrstedømmet Moreas snarlige undergang, som Lurier i en komprimeret og diffus introduktion følger helt frem til 1460.

Selv om det oprindelige forlæg saaledes er gaaet tabt, og selv om teksten er tendentiøs, er den foreliggende kronike dog af betydelig kildeværdi. Den oprindelige tekst er sandsynligvis forfattet af et øjenvidne, hvis identitet er ukendt, men som synes at være af en vis juridisk ekstraktion. Heraf forfatterens betydelige interesse for feudale forhold og heraf tekstens værdi som belysende et senfeudalt samfund i et eksotisk sydgræsk milieu i det 13. aarhundrede.

Man følger familien Villehardouin fra Moreas grundlæggelse efter 1204 og ned igennem 1200 tallet, igennem hvilket Morea af denne franske slægt af eventyrere og forfattere blev et mønster paa fransk kultur, organisationstalent og feudale vaner. Alle aspekter af det feudale system i dets kulmination belyses af forfatteren: Feudalsystemets introduktion i Grækenland beskrives; vi følger, hvorledes jorden blev fordelt paa en række vasaller; hvorledes borgene blev opført; hvorledes relationerne mellem vasal og herre fungerede; vi faar et skarpt billede af forholdet mellem kirke og stat; og vi faar først og fremmest et fascinerende billede af assimileringprocessen mellem franskmænd og grækere resulterende i en amalgamation af vestlige og østlige institutioner, hvis grundlæggende mønster dog var det vesteuropæiske feudalsystem. Som belysende dette feudale milieu i en slags rendyrket form er teksten derfor ogsaa anbefalelsesværdig for den vestorienterede medievalist. Dens kildemæssige værdi er primært social-historisk, hvorimod dens fremstilling af det intrikate politiske og slægtsmæssige begivenhedsforløb er dubiøs.

MOGENS RATHSACK

RYSZARD KIERNOWSKI: Wielka reforma monetarna XIII-XIV w. (Den store møntreform i 1200- og 1300-tallet), I. Fransk resumé. Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa, PWN, 1969. 251 s. 58 złoty (\$ 5.80).

Til de store begivenheder i Middelalderens europæiske pengevæsen hører indførelsen af sølvmønt til større værdi end 1 penning samt guldmønt. Begge dele begyndte i Italien midt i 1200-tallet og spredte sig i løbet af godt og vel 100 år ud over hele Europa. Dette forløb kan det være ganske svært at få hold på, da litteraturen er så spredt, og hyppigt må den søges i fjerntliggende tidsskrifter, ja, grundlæggende afhandlinger kan ofte være helt utilgængelige, om ikke af andre, så af sproglige grunde. Derfor var den numismatiske verden enig i at rose professor Em. Nohejlová-Prátová, der tog initiativet til et fælles-europæisk

symposium i Praha (september 1970), hvor en række udvalgte numismatikere skulle fremlægge deres syn på udviklingen, først og fremmest i Centraleuropa 1250–1350. Men samtidig havde professor Kiersnowski i Warszawa forberedt sin bog, hvori han – hovedsagelig på grundlag af den eksisterende litteratur – fremstillede hele reformen. Den skal være indledningen til en på grundlag af primærstudier planlagt fremstilling af tilsvarende udvikling i Polen og Schlesien.

Professor Kiersnowski demonstrerer i sin bog en kolossal belæsthed, og han fører læseren Europa rundt på sporet af de nye sølvmonter, der af 3–4 grams vægt hovedsagelig brugtes til indenlandsk handel, medens guldmønterne først og fremmest brugtes i den internationale handel. Kiersnowski indleder med at gennemgå de tidlige byzantinske, spanske og syditalienske guldmønter, der ganske vist kendtes i det øvrige Europa, men dog ikke fik nogen afgørende betydning.

Den første radikalt forøgede sølvmønt var den venezianske matapan, 1202, der vejede 2.18 g og var af en usædvanlig høj lødighed, nemlig 965 ‰, og som hovedsagelig brugtes ved handel på Dalmatien og Balkan. Den første mønt af den noget tungere grot-type var den romerske (1253), som Kiersnowski fremhæver i modsætning til Ludvig den Helliges gros tournois fra 1266, der ellers betragtes som epokegørende – efter Kiersnowski skyldes det de franske numismatikeres »gallocentriske« vurdering, men fra et nordisk synspunkt må det dog understreges, at turnosen her oppe faktisk fik stor betydning. Kiersnowski ser den franske reform som et led i »møntkrigen« mellem Frankrig og England, hvor man fra fransk side prøver at få udryddet sterlingen som kurserende mønt i Frankrig. Kongemagtens fordel ved en stabil mønt af lødigt sølv var dels slagskatten, segnoragium, dels at man havde en enhed, ud fra hvilken man kunne beregne underlødige småmønt, der så fik tvangskurs. Indførelsen af pragergroschen, 1300, betragtes ikke som »en evolution, der afspejler et voksende behov for omsætningsmidler, men som en import af en færdig model«, der kunne bruges, fordi den czekiske konge pludselig kom til at disponere over de nyfundne sølvminer i Kutná Hora. Pragergroschen fik i øvrigt størst betydning i Centraleuropa, og kun få synes at være kommet til Norden.

Den første større guldmønt er den genesiske, der dateres til o. 1235–1240 (ikke, som det så ofte sker, til efter 1252), derefter kommer florinen i november 1252, og endelig Venezias dukater, 1284/85. Deres navn skal ikke, som normalt antaget, komme fra indskriften (der ender med DVCAT), men fra en tidligere betegnelse for matapanerne, der nu genoplives og går over på guldmønten.

I konklusionen gør Kiersnowski opmærksom på, at prægningen af ensartede floriner (forsiden: lilje, bagsiden: Johannes Døberen) af 3½ grams vægt i Italien, Ungarn, Spanien og Lübeck m. m. vidner om en høj integration af det europæiske pengemarked i 1300-tallet. Skønt 90 ‰ af guldet kom fra miner i Slovakiet, Böhmen og Schlesien, var det dog som følge af de økonomiske forhold ikke de centraleuropæiske floriner, der blev mest udbredt, men de vesteuropæiske.

Enkelte mangler må nævnes. Mest iøjnefaldende og fast utrolig i vor billedglade tid er manglen på illustrationer. Og man må se i det mindste de vigtigste af de omtalte mønter for sig, ellers er det ikke muligt for læseren at holde sammen på det store materiale. Manglen på litteraturfortegnelse afhjælpes af de kursiverede forfatternavne i personregisteret (hvortil der kommer et register over

stednavne og et over ca. 300 citerede møntenheder). Det franske resumé (s. 232–234) er meget summarisk. Endelig også en detailindvending. Det er ikke helt rigtigt, at de engelske groats (præget 1279 og atter – i stor stil – fra 1351) var en ren lokal mønt. De træffes således i Danmark i Slagelse-fundet (o. 1380) og i Norge i et formentlig nogenlunde samtidigt fund fra Oslo, hvor de udgør 18 af 38 mønter (Nord. Numism. Årsskrift 1939, s. 106 og 1942, s. 118).

Ganske vist bygger bogen ikke på primærforskning (omend meget af dens stof er ukendt udenfor den snævre kreds af specialister), og muligvis vil den føles forældet, når indlæggene fra symposiet i Praha bliver publiceret (formentlig i Numismatický Sborník 12, ca. 1972), men den er den første samlede fremstilling af denne periode i Europas pengehistorie, skrevet af en moden og meget lærd forsker. Af flere grunde kunne denne indsats næppe være gjort af ret mange andre, og man må håbe, at bogen vil blive oversat til et mere udbredt sprog.

JØRGEN STEEN JENSEN

Preussisches Urkundenbuch. Fünfter Band, 1. Lieferung (1352–1356). Herausgegeben im Auftrage der Historischen Kommission für ost- und westpreussische Landesforschung von Dr. KLAUS CONRAD unter Mitarbeit von Archivdirektor Dr. HANS KOEPPEN. Marburg, N. G. Elwert Verlag, 1969. v + 281 s. 90 DM.

Med det nye bind af Preussisches Urkundenbuch har dr. Koeppe overladt ansvaret for den fortsatte udgivelse af brevstoffet fra Preussen, d. v. s. fra den tyske orden, til dr. Klaus Conrad, fordi han i løbet af 1960'erne har overtaget ledelsen af Staatliches Archivlager i Göttingen, som bl. a. netop rummer det evakuerede Königsberg Staatsarchiv, hvis arkivområde først og fremmest var den gamle ordensstat.

Det må regnes blandt dr. Koeppe's fortjenester, at han fik pustet nyt liv i Preussisches Urkundenbuch, der som mange andre tyske foretagender var blevet lammet i sidste fase af 2. verdenskrig. Bruddet skete midt i 3. bind, hvis 1. hefte nåede at udkomme i 1944, og det heledes ikke førend i 1950'erne. Et efterfølgende stort 4. bind (fra 1960) førte værket frem til og med 1351, det sidste år i højesteren Heinrich Dusemiers regeringstid. I begge disse bind fortsattes traditionen fra de to første to med udgivelse af de relevante tekster in extenso, men udgiveren varslede allerede på dette tidspunkt, at det fra og med bind 5 ville blive nødvendigt at ændre udgivelsesprincipperne under indtryk af den stærkt voksende stofmængde. Det er især brevene til belysning af ordensstatens indre forhold, der vokser i antal og betydning. Året 1352 omfatter f. eks. 114 nr. Heraf er 86 forleningsbreve, hvoraf 43 er udstedt af højesteren, 14 af forskellige kommandatorer og 10 af domkapitlet i Ermland. Da hovedmassen af denne brevtipe er affattet i et på et tidligt tidspunkt stivnet formelagtigt middelhøjtysk, og en række breve af lignende indhold allerede er aftrykt i bd. IV in extenso, således at de forskellige formeltyper i princippet er fuldt tilgængelige, besluttede man sig til – også med henblik på endnu større brevmasser i de følgende årtier – at gå over til regestformen, d. v. s. i den særlige